

Vadászmise

Régi szavunk, a *vadászmise*, ma már nem használatos, és magyarázatra szorul.¹ Jelentését György Lajos ekként írja le: „Így nevezik a hevenyészett, gyors misét.”² Ilyent kívántak papjuktól a régi uraságok, hogy a sebtében összecsapott mise után, prédikáció meghallgatása nélkül, mielőbb mehessenek — vadászni. György Lajos több anekdotát ismer a vadászmiséről, egyet közül is, néhányat megemlít a külföldi és a hazai irodalomból. Forrásai közt azonban nem szerepelnek régi prédikációink.

Misét és prédikációt hallgatni egyaránt kötelező volt a hívő számára; erre utasították szent királyaink törvényei, erre buzdították a hitszónokok. A Nádor-kódex az „elhagyás”-nak (az Istentől való elfordulásnak) huszonzét bűnét sorolta fel; ezek egyike: „Egyházakhoz és prédikációra nem sietni.”³ Az Érdy-kódex régi doktorokra hivatkozva mondotta, hogy a prédikáció elmulasztása a misehallgatásnak is „elveszti érdemét”.⁴

A számtalanszor megismételt oktatások és intések ellenére a templom gyakran félig üres maradt. „Restellik télben egy óráig a prédikációt hallgatni, kik az utcán való trécselést félnapig sem únják el, s a hideget sem érzik” — korholja Káldi a távolmaradókat. — „Sajnálják egyszer álmokat megszakasztani az isteni szolgálatért, kik egynehány étszaka tombolni vagy kártyát hánni nem áttalnak.”⁵ Ha valakit „komédiára hínak — írja másutt Káldi — nagy örömet elmégyen, és alkalmas dolgait is félbenhagyja érte, a prédikációt pedig akármi aprólék okért elmulatja; a komédiát, ha négy vagy öt óráig tart is, rövidnek mondja, a prédikációt egy óráig is alig várhatja.”⁶ Sajnos, még azok is, akik elmennek az Isten házába, csak későn, „mikor már a prédikációnak vagy misének nagyobb része végbe ment”, noha a késelemlere csupán léha okuk van: egy pipa elszívása, egy krajcár ára égett bor felhőrpentése, egy kis tereferé, asszonyi nemnél a hosszadalmas cifrázkodás vagy a vasárnap ebédhez való baromfi tisztogatása. Mások időben megjelennek ugyan, de az istentisztelet vége előtt már kifelé iparkodnak a templomból, hogy világi foglalatosságaik után lássanak, elfelejtve, hogy ha ezzel „nyernének is valamit test szerént, bizonyos, hogy lélek szerént vesztenek”. Sokan pedig, bár végigülnek a szertartást és a prédikációt, „azalatt vagy szunnyadoznak, vagy ide s tová tekingetnek, vagy bűjdosó elmével vannak, avagy egymás közt valamely beszélgetést tartanak” — írja Simon Máté.⁷ Jelenlétük, Molnár János szerint, mit sem ér, mert „az oltárnak hátat, a karnak s a templom bal részének arcát fordítanak, suttognak, tereturáznak, szunnyadoznak, gondolattal a fazékok s mulató helyek közt forgolódnak”.⁸ „Kába bolondság — így szól Csúzy Zsigmond — csak a végére vagy közepére jönni az isteni szolgálatnak, [...] újságot s levelet olvasni, csácsogni, trágárkodni és emberek szóllani vagy bűjdosó elmével s egerlő szemekkel magán kívől tétovázni.”⁹

Nem így, nem így az igazi keresztény! „Mint kell az Isten Igéjét gyümölcsösön hallgatni” — teszi föl a kérdést egyik legszebb beszéde címében Pázmány, és szépen felel reá: „Mikor egy szép kertből házadhoz mégy, úgymond Aranyszájú Szent János, egynehány szál virágot szoktál kezdedben hazavinni; ha szőlődből visszatérsz, vagy ágacskákat vagy gyümölcsöt visz [= viszel] kezdedben kedves cselédednek; ha gazdag lakodalomban vagy, keszkenőd végiben egynehány confrejet házadhoz visz, futosó gyermekednek. Ezt míveld, mikor a prédikációrul hazamégy: feleségednek, gyermekidnek, egész házad-népének vígy valami szép tanuságot, azt add elő asztalod felett, arrúl beszélgess kedvesiddel.”¹⁰

Egy-egy szép hasonlat, mint amilyen Aranyszájú Szent Jánosé, kézről kézre járt. Káldi György is öt idézi: „miképpen aki mezőn általmégyen, valami virágot szakaszt; és aki a kertbe mégyen, valami gyümölcsöt szed; és aki vendégségben vagyon, valamit viszen haza

gyermekinek: úgy a prédikációról is mindenkor valami lelki eleséget vigyen ember haza magával.¹¹ Ugyanezt a hasonlatot szó szerint átvette Kálditól Török Damascenus.¹²

Régen a prédikáció egy óra hosszat is eltartott, figyelmes meghallgatása nem volt ingyére a türelmetlen vadászoknak. A vadász, „ha vasárnap, hogy ne láttassék istentagadónak lenni, misét hallgat is, vadászó misét kíván, mely alig kezdődvén már vége legyen” — írta Illyés András,¹³ noha üdvösségét az szolgálná, Csúzy Zsigmond szerint, ha „nem csonka, nem fél vagy *nyulászó*, hanem egész áldozó szentmisét” hallgatna.¹⁴ A vadászszenvedély káros lelki következményeire figyelmeztetett Taxonyi János: „azok az urak, avagy akárcik légyenek azok, akik nagy sereggel, sok ebekkel kimennek, s ott kürtöltetnek, nagy kiáltással és zajgással hajtának, s azzal az együgyű községet botránkoztatják, kétség nélkül két halálos vétket követnek el; hármát pedig, ha a vadászatért a szentmisének hallgatását elműlatják. Elsőt: mert az innepnapot megfertéztetik; másikat: mert az együgyű népet botránkoztatják; harmadikat: mert az Anyaszentegyháznak mise hallgatásáról való parancsolatját megszegik.”¹⁵

A vadászatot, illő misehallgatás után, nem tiltotta az egyház, de intette híveit, hogy az „csak henyélőknek és nagy uraknak időt vesztegetni való multság”. S megannyi alkalom a bűnre. „Esau bűnös ember volt, mert vadász volt” — idézi Szent Jeromost Padányi Bíró Márton; „az egész Szentírásban nem található szentet, aki vadász lőtt volna, [...] mivel a vadász mindenkor a fenevadak közt forog, és a gyümölcstelen és haszontalan fákat vizsgálja, szemléli, azért semmi hasznot nem hoz és haszontalanná lesz.”¹⁶ Mennyivel tisztességesebb foglalkozás a halászat: „Nem annyira hajlandó a csalárdságokra, kegyetlenségekre, hamisságokra, nem is úgy elvonja embernek kedvét a lelki dolgokról” — ezért választott Krisztus, mint Illyés András írja, halászatot az apostolságra.¹⁷

De hiába minden intés, minden oktatás, a vadászat szenvedélye nő, a templomba járó buzgalom csökken, a romlott kor vadászmiséit kíván. Bezzeg másképp volt szent királyaink idején. Csúzy Zsigmond epedezve idézi Szent István törvényét, mely azt parancsolta, hogy „ünnepek és vasárnapokon mindnyájan (azonkívül, aki otthon a tüzet őrzi) az isteni szolgálatra bemenjenek a templomban, aki pedig elmarad, megnyirettvén keményen megveretessék. Aki csácsogással vagy másképpen alkalmatlankodik az egyházban, ha az öregek vagy nevezetesbék között lesz, nagy gyalázzal üzetessék ki; a közönséges pedig megkötötve ostoroztassék meg a templom elein vagy pitvarában.”¹⁸ Hasonló szigorú rendeletet adott ki Szent László király, és Csete István elégedetten nyugtazza az eredményt: „a nem régen Krisztushoz megtért nemzet előtt ki [= mely] nagy böcsületben tartattak a jó tanítók és prédikációk, hogy azokra kilenc megye népe keresztt alatt processióval indulna, és a fő megyébe bégyülvén az énekes misére, azt meghallgatná a Credóig; ott megszüntetvén az éneket és a szent áldozat folyó rendit félbeszakasztatván, a prédikáló székbe felállott az Isten papja, [...] az egész község, nemesség, urak, hadi tiszték” buzgón hallgatták az Isten igéjét. „És ha meg nem szüntenek volna az ilyen szép rendtartások, ha a nemesség vadászni nem kezdte volna a rövid és *katonás miséket*, azok végével a káposztás hús mellé nem siettek volna, otthagyván a cathedrát, soha oly nagy záporral, áradással el nem hatalmazott volna közöttünk az eretnesség”, ami pedig tudvalevően töröknek, Mohácsnak, ország vesztének, minden bajnak az oka.¹⁹

Vadászmise, nyulászó mise, katonás mise: apró-cseprő egyházi ügyek; ki gondolta volna, hogy feddőző fölemlgetésük a hazai sorsfilozófiát alapozza meg?

Szent László királyunk törvénnyel tiltotta a vasárnapi vadászatot (írja tovább Csete István), ne adhasson okot a megbotránkozásra: hogy míg a nép a templomban ájtatoskodik, „a földesurak kopókkal, agarakkal, pecérekkel, a lovas legények kezűjakkal, tegezbe nyilakkal az erdőt békoslatnák”, s amikor Istent kellene dicsérniük, „a liget erdőkben költögetni a vadakat *Hajba! bajba!* kiáltásával, agarak, kopók nógatásával, nyilak készítésével, nyargalással és fáradtsággal a vad nyomába lenni” siessenek — „ki ne[m] látja, akinek keresztyén és galambi szeme van, az utálatosság nagy voltát?”²⁰ De oh jaj! a törvény foganatlan maradt, a vadászmise

szokása divatozott. „Hajam szála feláll belé, ha Kristus elnézi ma nálunk a föld határit s nemzetünket [...] Ó Tisza mellyéke! ó Szabolcs! ó Várad! ó Erdély! ahol édes Hazánk földén a szent király lábai nyemdoka máig fenn van; ahol kősziklából imádságával patakot árasztott; ahol erdőkből az éhezod tábora vadaknak parancsolt, és előjöttek; ahol a pribékek az országot aranyért elárulják, ott ő a pénzt kövekké változtatta” — oh szerencsétlen és bűnös ország! „A szent királyok decretuma fennmaradt a táblákon, füstbe ment az erkölcsökben.”²¹

Jegyzetek:

1. Sem Czuczor—Fogarasi, sem a Nyelvtörténeti Szótár nem ismeri a „vadászmise” szót. — 2. György Lajos, *A magyar anekdota története és egyetemes kapcsolatai*. Bp. 1934. 216. — 3. *Nyelvemléktár*, 15. k. 288. — 4. *Nyelvemléktár*, 4. k. 146. — 5. Káldi György, *A vasárnapokra való prédikációknak első része*. Pozsony, 1631. 213. — 6. Káldi, *id. mű*, 303. — 7. Simon Máté, *Vasárnapi prédikációk*. Vác, 1804. I. 53—55. — 8. Molnár János, *Egész eszterendőnek vasárnapjára, és innemire szolgáló prédikációk*. Pozsony és Kassa, 1777. 527. — 9. Csúzy Zsigmond, *Leiki éhséget enyhéítő evangéliomi kölcsönözött három kenyer*. Pozsony, 1724. 160. — A templomban rendetlenkedők megfeddése régi-régi téma az egyházi irodalomban. Origenész: „Praesentes etiam in ecclesia positus non estis intenti, sed communes ex usu fabulas teritis, verbo Dei vel lectionibus divinis terga convertitis.” Origené, *Homéliek sur la Genése*. Sources Chrétiennes, N° 7 bis. Paris, 1976. 256. (Origenésznek ez a beszéde csak Rufinus latin fordításában maradt fenn.) Megtudjuk továbbá Origenésztől: a diakonus dolga volt ügyelni arra, hogy a templomban senki ne aludjék, beszélgessen vagy nevetgéljen. Origené, *Homéliek sur Jérémie*. Sources Chrétiennes, N°232. I. 112. (Idézet a bevezető tanulmányban.) — 10. Pázmány Péter, *Böjt V. vasárnapi prédikáció*. A prédikációk első kiadásában: 459. — 11. Káldi, *id. mű*, 304. — 12. Török Damascenus, *Vasárnapi és ünnepi prédikációk*. Eger, 1802. I. 255—256. — A rossz prédikációhallgató ellenben „úgy tér vissza a prédikációhallásból, mint valami szépen játszott komédiából, elmés tréfás játékból, csak azzal a haszonnal, hogy az időt el nem vesztegette”. Török D., *id. mű*, III. 169. — Más prédikátor szerint: rossz keresztények azok, „kiknek nem az Isten igéjére vagon gondjok, mellyet hintetet a lelki tanító, hogy azt szívekbe rejténék; hanem a tanító beszédinek módjára és fogyatkozására fordítják minden figyelmeteségeket; kémeink inkább, hogycsem hallgatók. Az hívságos komédiákat sem másképpen szokták ezek hallgatni, mint az Isten igéjét; sőt a szem-fül gyönyörködtető komédiajátékokat nagyobbra becsülik az üdvösséges lelki tanításoknál.” Stankovátsi Leópold, *Vasárnapokra szolgáló prédikációk*. Első eszterendő első része. Győr, 1789. 349. — 13. Illyés András, *Megrövidítettet ige*. Bécs, 1696. II. 54. — 14. Csúzy Zsigmond, *Evangéliomi trombita*. Pozsony, 1724. 317. — 15. Taxonyi János, *Az emberek erkölcsének és az Isten igazságának tükörei*. Pozsony, é. n. (második kiadás), 481. Az első kiadás: Győr, 1740. — 16. Padányi Bíró Márton, *Ünnep-napokon, Diaetáknak alkalmatosságával, egyéb jeles napokon mondott külömb-külobmbféle sok szép Prédikációk*. Győr, 1761. 854. — 17. Illyés András, *id. mű*, II. 54. — 18. Csúzy Zsigmond, *Leiki éhséget*... II. 161. — 19. Csete István, *Panegyrici sanctorum patronorum Regni Hungariae*. Ford. Gyalogi János. Kassa, 1754. 171. — 20. Csete István, *id. mű*, 172. — 21. Csete István, *id. mű*, 174.

Számunk szerzői

Jean-Marie Lustiger bíboros, Párizs érseke

Maróth Miklós klasszika-filológus, egyetemi tanár, ELTE

Martin Kämpchen német irodalomtörténész, India

Lukácsy Sándor irodalomtörténész

Rapcsányi László író, újságíró, a Magyar Rádió főmunkatársa

Kosztolánczy Tibor egyetemi hallgató, ELTE

Németh G. Béla irodalomtörténész, tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE

Paul Ricoeur korunk egyik kiemelkedő keresztény gondolkodója

Márton László író, műfordító

Mohás Lívია író, pszichológus